

arazoak arazo, normalizazio prozesua atzera ezina bihurtu duen gizartearen eguneroko dinamika.

Urte hauek balio izan digute gainera, hasiera bateko ilusio eta halalegin sutsuen ondoren, batzuen eta besteen egiazko indar erlazioaz jabetzeko, oso euskaltzale izanik ere gutako bakoitzak diogunaren eta egiten dugunaren arteko tartiaz ohartzeko eta, azken batean, ekindako lanaren tamaina eta zailtasuna ongi ezagutzeko. Normalizazio-prozesu oro, dela Kanadan, dela Euskal Herrian, beti da zaila, aurkako sentsibilitateak bateratu beharraz gain ez baitago borondatearen baitan bakarrik: gerta daiteke borondate eta ahalegin handien ardin ere porrot egitea. Ekitea ez da aski, asmatu egin behar da.

Amaitzeko, azken hamar urteok ongi baino hobeto irakatsi digute hizkuntzaren eta gizartearen beraren aldaketa eta administrazioak dituen muga jakinak. Oinarri-oinarrizko erabaki eta erantzukizuna herritarronak, gutako bakoitzarenak, dira eta besterik esatea egiari uko egitea da.

TXOMIN HEGUY

EUSKAL KANTU-TXAPELKETA: ETA ONDOTIK ZER?

Duela hogeita bost bat urte, Iparraldean euskal kantu-txapelketak egiten hasi ziren. Maite Idirinek, Xabier Letek, Erramun Martikorenak, besteak beste, ordu haietan zuten beren burua eta talentua ezagutzera eman.

1985az geroztik, hats berri bat hartuko dute Txapelketa horiek ahal gutxi eta borondate askorekin eraikitako azpiegitura batzuei esker: bereziki Iparralde barneko hiru kultur etxeak (Uhaitza, Zuberoan; Haize Berri, Amikuze-Iholdin; Eihartztea, Hazparne eskualdean) eta Haizobilan, Garazi aldeko elkar-tea. 1987 eta 1989an hain zuzen, Euskal Herri osotik etorritako kantariekin egin ziren Eiheralarreko eta Iruriko final eder bezain hunkigarriak, zazpi probintzietan zehar eratu kanporaketen ondotik.

Aurten iragan da, beraz, helduentzat antolatu den azken euskal kantu-txapelketa, Euskal Herri osoko ordezkariak biltzen dituen «Euskal Kantu Txapelketa» izeneko batasunaren ardurapean, Amikuze-Iholdiko kultur etxeak, Haize Berrik kudeatu dituela Iparraldeko saioak eta final nagusia (Donibane-Lohizunen egin da uztailearen 28an, karia horretaz baliatuz Abbadie-Urrustoiaren omentzeko).

Euskal kantu-txapelketak, bere helburu nagusiak lortu dituela baieztatu daiteke: euskal kantuen tradizio herrikoia sustengatzea, abeslari edo talentu berriak plazaratzea, kreazio berriak bultzatzea.

Kanporaketa guztiak kontuan hartuz, bostehun bat kantari ausartu dira publikoaren aurrean agertzera, bakarka, binaka edo taldeka (egitaratuak diren abesbatzak salbu), musika laguntzarekin edo musika laguntzarik gabe. Aitortu behar da, azken urte hauetako edizioetan, txapelketaren araudiak hainbat landu, neurtu eta argitu dituztela antolatzaileek. Denontzat ulergarriak dira, bai kantari gisa parte hartzen dutenentzat, bai publikoarentzat (honi ere, saio bakoitzean, bere iritzia emateko ahala eskainia zaio).

Donibane-Lohizuneko finalerako, orotara 31 kantu hautatu zituzten epaimahaietako kideek. Berrehun bat kantari orotara, bi milako bat ikusle, giro beroa, antolakuntza garbia, teknikazko lan serioa (ez da batere erraza hainbeste kantari eta talde desberdinen soinuak elkarrekin antolatzea).

- Gauza ohargarri bat azpimarratzekoa da aurtengo finalaren ondotik: soinuak, letra edo hitzari askotan hartu dion gaina nabarmena izan da, bereziki arizale gazteetan (horiei esker dira ere gehienbat kanta berriak entzun). Euskal kantari konfirmatuek gaur egun publikoari eta, hain zuzen, publiko gazteari eskaintzen dioten irudiaren indarra edo oihartzuna seguraski. Gehienak, orkestra batekin plazaratzen dira, argi eta tresna ugariekin.

Bestalde, eta hori baikorragotzat har genezake, musika-eskolek (Iparraldean ere) egiten duten lanaren ondorio gisa hartu behar genuke hainbeste musikariren taula gainean ikustea. Donibane-Lohizunen agertu diren soinulari gazte asko musika ikasten ari dira; ondorioz, ahozko edo belarriz ikasitako abesti

eta soinu batetik urruntzen ari da euskal kantu herrikoia. Bere onerako hain segur. Bainan, zer toki ukanen du —edo dauka jadanik— ohiturazko kantak, ahozko tradizioak, plazaratzen zuten grina? Bestalde, gaurko kantari gazteek musikari ematen dioten lehentasunak ez ote du beste itzal bat ere gordetzen: hitzaren, testuaren ahulezia eta nolabait euskararen egoera kezagarria?

- Oro har, txapelketak bere helburu premiatsuak betetzen ditu. Hala ere, damugarri da, ez baitu batere Hegoaldean (Nafarroan salbu) Iparraldean daukan oihartzuna, bai parte hartzaileen aldetik, bai publikoaren aldetik (oso hegoaldetar gutxi zegoen Donibane-Lohizuneko finalean).

Baina, gogoeta guztien artetik, galde garrantzitsuena gelditzen da: euskal kantu-txapelketak egiten dira; eta ondok zer? Zer eskaintzen zaie gertakari horretan deskribitzen diren talentu berriak? Horientzat pentsatuak eta apailatuak diren baldintza onetako kantaldi batzuk antolatzen ote dira gure herrietan, abeslari horien sustengatzeko eta trebatzeko? Zer formazio proposatzen ote zaie ahotsa, taula gaineko jokaera, publikoarekilako harremana, kantu baten moldakuntza, saio baten egituratzea, etab., lantzen ikasteko? Erantzuna malaruski oso motza da, urrats batzuk senti badaitezke ere, Iparraldean bederen. Duela bi urte, ohiturazko kantu eta musika baten klasea ireki da Baionako Entzutegi Nazionalean, Beñat Achiary kantariak animaturik. Zuberoan aldiz, «Su Azia» elkar-teak hasia duen ohiturazko kanta-bilketa lan ikaragarrian oinarriturik, ahots hutsez kantatuak diren Zuberoako lehengo eta oraingo abesti ezagutuenetarik osatutako K7 bat plaza-ratu berria dute, besteak beste toki publiko gehienetan zabalduz (eskola, taberna...). Gaurko zuberotarrek entzun, ikas eta kanta ditzaten.

Esperientzia horien haritik joanez, bide berri batzuk asmatuz eta jorratuz, euskal kanta txapelketak deitzen duen ildo beharrezkoa hobeki baloratua izan daitekeela pentsatzekoa da. Euskararen eta euskal kantuaren mesederako.

XIRRIXTA, HAUR-HILABETEKARIA EUSKARAZ

Joan den apirilean, Euskal Kultur Erakundeak Uztaritzen daukan bere egoitzan aurkeztu zuen ume gazteei buruz moldatu duen euskarazko hilabetekaria, *Xirrixta* izeneko (4 urtetik, 7/8 urte arteko haurrei zuzendua).

Egia esan, ez da tipustapasean asmatua izan den egitasmo bat, ikerketa eta gogoeta luze bezain mamitsu baten ondorioa baizik. Duela bospasei urte, Uhaitzak —Zuberoako kultur etxeak— bildu zituen honen antzeko proiektu baten eramaileak: marrazkilari, kulturzale, irakasle batzuk, besteak beste. Uhaitzak ere piztu zituen lehen harremanak Okzitaniako Tolosa herrian kokatua den Milan argitaletxearekin. Duela dozena bat urte sortua, argitaletxe gazte honek bide egin du epe laburrez, Europan zehar erreferentzi puntu bilakatuz haurrari buruz gaur sortzen den prentsa eta literatur sailetan.

Laguntza eskasez, Uhaitza batasunak proiektua baztertuko du. Sortu bezain laster, Euskal Kultur Erakundeak egitasmo honen obratzea xede nagusizat hartu zuen. Tolosako Milan argitaletxearekin harremanak berriz finkaturik, lantalde zabal baten laguntzari esker (Ikas batasunaren partaidetza besteak beste...), esan bezala, *Xirrixta*-ren «0» zenbakia apirilean presentatua izanen da, lehen zenbakia urrian harpidendun bakoitzari heltzen zaiolarik.

- Kontzepzio orokorrari dagokionez, Tolosako argitaletxeak sortu zuen lehen aldizkaria, *Toboggan* izeneko, hartua izan da eredutzat. Jakina da, hasieratik nalokatasunari eman zioten lehentasuna nabari dela Milan-en aldizkari eta liburu guztietan. Hezkuntz zientzietako ikerle, irakasle, idazle, marrazkilari oroek osoki parte hartzen dute proiektu desberdinen moldakuntzan. Ikerkuntza eta irudimen askoren ondorioak dira Tolosako argitaletxearen ekoizpenak. Euskal Kultur Erakundeak kontsideratu du deus gutxi berriagorik asma zitekeela kontzepzio orokorraren aldetik.

Hala ere, *Xirrixta* ez da *Toboggan*-en egokitze hutsa izango. Honen itxura, eredu orokorra errespetatu bai, bainan hasieratik ez da frantses aldizkariaren itzulpen soila. *Xirrixta*-ren 24 orrialdeetarik, 5 Euskal Herrian osoki sortuak izanen dira.

Oro har, *Xirrixtak* gaurko haurrentzat egina den aldizkari eder, aberats eta moderno baten aurpegia dauka, helburu pedagogikoak dauzkana, dudarik gabe, bainan lehen-lehenik, irakurtzearen atsegina sustatu eta hedatu nahi duen agerkaria.

Sail desberdinak proposatzen dizkio haurrari osoki kolorez egina den hilabetekariak: komikiak, joko didaktikoak, olerki eta bertso irudizatuak, eskulan eta ebakinak, sukalderako errezeta bat, erreportaia eta, azkenik, ipuin irudizatuak.

Irakurgaien nahiz eskulanean luzetasun eta zailtasuna orekatua da. Gainera, hiri-giroko eta baserri-munduko gaiak edo istorioak kontuan hartuak dira eta, bestalde, urteko egutegian oinarritzen da aldizkaria (sasoiak, urtean zehar diren ohi-turak, jaiak...)

- Beste guztien artean, euskararen arazoak ditu gehien mobilizatu proiektuaren eramaileak. Iruñeatik Baionara, Bilbotik Maulera ulergarria izanen den aldizkaria izan nahi baitu *Xirrista*-k.

Euskara batura jo dute egileek (egitura eta aditza bereziki) baina oso irekirik geldituz, elkarren ulermena zabaltzea eta hobetzea baita aldizkariaren helburu nagusietarik bat.

Hiztegi laburrak orrialde batzuetan, sinonimoak mako artean beste kasu batzuetan, ahalik eta giltza arinak eta laketak baliatuko dira euskararen mundu horretan bai haurra, baita jende heldua ere sarrarazteko.

Horretan baita, hain zuzen, *Xirrixta*-ren beste pario bat: euskara ez dakiten edo ongi menperatzen ez duten aitamentzat ere tresna egoki eta baliagarri bat izatea gure hizkuntzara hurbiltzeko, gauza batzuen ikasteko, lantzeko, hots euskarazko harreman bat sakontzeko beren umearekin —irakurritz, jositatuz, ikertuz, asmatuz— plazerezko eta goxotasunezko giro batean.

- *Xirrixta*-ren desafioa gaitza bezain itxaropentsua gelditzen da. Lehenik, Iparraldeak Euskal Herri osoari eta euskarari egitasmo garaikide bat zabaltzen die (Iparraldea, ez da bakarrik pastoral...). Gaurko haurrei (eta ondorioz biharko euskaldun irakurleei) eta gaurko gurasoei proposatua zaien aldizkari honek gure artean diren tirabirak eta mugak gaitdituko

dituela pentsa daiteke. Zeren, *Xirrixta* finkatzen baldin bada, ekoizpen zabalago baten abiapuntua izanen dela kontuan hartu behar baita. Hain zuzen, beste adin batzuei zuzenduak diren aldizkariak obratu beharko dira (2/4 urte, 7/10 urte, etab.). Bestalde, jakin behar da beste herri batzuek oraidanik hurbiletik segitzen dutela egitasmo honen aurrerapena. Bretoinek, adibidez, datorren urtearen hastapenean, *Xirrixta*-ren itzulpen bat egingen dute eta «0» zenbaki bat kaleratzeko erabakia hartua dute. Honek esan nahi du hizkuntza minorizatuen arteko elkar argitaratze-prozesu baten hasieran gaudela jadanik.

Xirrixta muga guztien gainetik, herri hizkuntzen hedatzaile eta, aldi berean, lokarri izanen ote da?

JOSU LANDA

BALDIN LIZENTZIARIK BANU ARTEAZ JARDUTEKO

Barkamen eske hastea ez da lege onekoa, baina gaurkoan arteaz aritzeko asmoa dut, eta barkatuko didazue. Hogeita hamar urtetik gora izatearen krisia behar bezala ez gainditzeak sortzen omen dizkit halakoak, hots, inor gutxiren interesekoa den zerbaitez jardutea. Amak berriro esango dit ea zertan nabilen inork ulertzen ez dituen argitzalak harrotzen, eta oraingoan, ohi baino ganorazkoagoa izango du letania.

Debeku baita arteaz ulertzea. Arte-kontuetan jendeak zer pentsatzen duen ez du zipitzik balio, gero eta gutxiago baina. Masa-kontsumoaren baitan dauden beste kultur jardunbideak (antzerkiak, literaturak, zinemak...) publikoaren iriztean jasotzen dute nolabait aitzin edo gibelerako keinua. Arteak ez. Halako erakusketa bisitatzen duten hiru mila ikusleen gustuak ez du sutarako ere balio. Artistaren arrakasta erabakiko duena kritikoen esana izango da, oso neurri txikian, eta egindako salmentaren kopurua, erabakiorrenik. Kolekziogileek eta galeristek jotzen dute artearen tronpeta gaur egun, ia modu esklusiboan. Salerosketaren filosofia menperatu ditu sortzaile plas-